

11. Крестоцеловальная запись URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D1%8C
12. Акт про урочисте зречення URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BA%D1%82_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D1%83%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5_%D0%B7%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F
13. Оранська династія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96%D1%8F
14. Літопис гадяцького полковника Григорія Грабянки / Пер. із староукр. К.: Т-во «Знання» України, 1992. 192 с. Переклад із староукраїнської Р. Г. Іванченка. URL: <http://litopys.org.ua/grab/hrab.htm>
15. Власов В. С., Панарін О. Є, Топольницька Ю. А. Історія України : підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Літера ЛТД, 2021. 256 с. URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/vlasov-ukraine-history-8-class-2021/22.php>

УДК 94(477.82)«1939/1945»

Владислав Романенко
(Науковий керівник: проф. Бабенко Л. Л.)
(Полтава)

УПА – СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНИ

У статті розглянуто та проаналізовано окремі аспекти процесу створення, джерела поповнення та напрямки боротьби УПА на території Волині. Саме цей історичний регіон став місцем найбільш потужного розгортання військової та політичної боротьби формувань УПА. Зазначено, що боротьба була спрямована проти радянської влади, німецьких окупаційних військ та польських збройних формувань, що знайшло відображення в українській та зарубіжній літературі різних періодів.

***Ключові слова:** Друга світова війна, Волинь, Українська Повстанська армія, українська поліція.*

У статті актуалізуються питання, що продовжують цікавити як дослідників історії України періоду Другої світової війни та національного Руху Опору, так і тих, хто її вивчає. Автор ставить мету розкрити окремі аспекти створення Української Повстанської армії, зокрема, локалізувавши аналіз процесів на території Волині. На прикладі цього територіального сегменту можна простежити зародження, динаміку, інтенсивність, джерела створення формувань УПА, її структуру, форми боротьби тощо.

УПА створювалася у найкритичніший для українського народу період Другої світової війни, коли йому реально загрожувало фізичне

винищення та усунення з політичної карти Європи. Вона без будь-якого сприяння, підтримки чи допомоги іноземних держав за дуже короткий час сформувалася у багатотисячну боєздатну військову організацію. Понад 10 років армія вела боротьбу спочатку проти нацистського і радянського тоталітарних режимів, а після закінчення війни – проти радянської репресивно-каральної машини, що свідчить про безмежний патріотизм та героїзм українських повстанців, самовіддану їх підтримку народом.

Збройна і політична боротьба УПА була сконцентрована головним чином на західних землях України. Її формування діяли на території Галичини, Волині, Північної Буковини, сучасних Польщі та Білорусі, окремі загони також діяли і на території східної України, на Донбасі, спорадично навіть на Кубані. Але епіцентром створення та діяльності УПА стала Волинь. З кінця 1942 року Волинський крайовий провід ОУН(б) зніціював її створення [2, с. 171]. Загальновідомою офіційною датою створення УПА вважається 14 жовтня 1942 року на козацьке свято Покрови. Однак ця дата має скоріше символічне значення, бо окремі українські націоналістичні збройні формування існували вже з початку Другої світової війни.

Наприкінці 1942 року ОУН(б), ОУН(м) та представники уряду УНР в екзилі утворили Узгоджувальний комітет для організованої боротьби проти нацистів. Українці будували свою організаційну мережу, спираючись на органи місцевого самоврядування, але головною опорою стали поліційні загони, яких на той час налічувалося близько двохсот [3, с. 235]. На території Сарненського, Костопільського, інших районів східної Волині на кінець 1942 року була достатньо розбудованою й активно діючою УПА «Поліська січ» на чолі з Т. Боровцем-Бульбою. Місцеві польські підпільні керівники зробили висновок, що «українська поліція на Волині була однією з форм конспіративної мережі ОУН бандерівського крила». Отже, склад формувань української допоміжної поліції був налаштований не на зміцнення окупаційної нацистської влади, а на розгортання національно-визвольного руху.

Реагування нацистської влади було очікуваним – поліційні формування почали роззброювати, застосовувати каральні акції, що потягнуло за собою втечі українців у ліси й приєднання до діючих повстанських загонів. Польський історик Гжегош Мотика на основі звіту командира одного з радянських партизанських угруповань А. Бринського, виявленого у Національному архіві Республіки Білорусь, висунув таку інтерпретацію причин дезертирства українців з допоміжної поліції та втечі у ліс від нацистських репресій. А. Бринський повідомляв, що йому вдалося завдати «дошкольного удару німецькій окупаційній адміністрації на Волині», спровокувавши

тим самим німців своїми діями у чотирьох районах на арешти та розстріли українців-поліцаїв, і, зрештою, на втечу останніх до лісу. Такі провокативні дії радянських партизанів були досить поширеним явищем [3, с. 236]. Отже, в основі початку формування УПА на Волині лежали причини спротиву терористичній окупаційній владі.

Новий етап у розвитку повстанського руху та його вектори визначила III конференція ОУН(б), яка проходила 17–21 лютого 1943 року поблизу селища Олесько Буського району Львівської області. У ній взяли участь провідні діячі ОУН (б) М. Лебідь, Р. Шухевич, В. Охрімович, З. Матла, Д. Маївський, М. Прокоп, Р. Кравчук та М. Степаняк. За ініціативою Д. Клячківського було схвалено рішення спрямувати основні зусилля на боротьбу проти червоних партизанів і поляків, а щодо німців зайняти позицію самооборони. Поштовхом до активізації визвольного руху став таємний наказ Проводу ОУН від 20 березня 1943 року про негайний перехід української допоміжної поліції на території Волині та Полісся у лісові масиви для формування повстанських загонів. Одними з перших зі зброєю у Блудівський ліс перейшли 182 поліцаї на чолі з С. Ковалем з Луцької районної та обласної поліції. 20–30 березня 1943 року перейшла в УПА поліція м. Ковель, з 27 на 28 березня 1943 року – «гранатова» поліція з м. Володимир-Волинського. Тоді ж І. Климчак вивів з Мацеївського шуцманшафту близько 200 українських поліцаїв. В північних районах Волинської області та на Берестейщині українська поліція перейшла в підпілля дещо пізніше. Зокрема «шуцманшафт» з Березівського району Брестської області лише у липні 1943 року зі зброєю перебазувався у Дивинський район та склав основу куреня УПА П. Климука. Надалі у Волинській області на службі окупаційної влади залишилася лише українська поліція Заболоття та Маневичів [4, с. 47-48].

Під час цієї масштабної операції відбувалися численні сутички з німцями та захоплення повстанцями в'язниць. Наприклад, Горохівська поліція на певний час захопила містечко, звільнивши з тюрми в'язнів. Подібна операція того ж місяця відбулася у м. Пінську Брестської обл. Очевидно, що для німецької адміністрації операція виявилася несподіваною, намагання каральними методами протидіяти процесу формування УПА не принесли жодних результатів [4, с. 47-48].

Навесні 1943 року між відділами УПА та німецькою окупаційною адміністрацією розгорнулася відкрита боротьба. 27 березня підрозділи УПА атакували німецький гарнізон у смт. Олика Ківерцівського району, а 2 квітня – в Горохові [4, с. 49].

У цей же період УПА постійно збільшує чисельність і масштаби опору. Найзапекліші сутички з німцями вони мали на Луччині, Ковельщині, Горохівщині, Рівненщині, Кременеччині, Костопільщині,

Сарненщині й Лановеччині. Протягом березня 1943 року повстанці п'ять разів захоплювали районні центри. Під кінець березня 1943 року німецькі урядовці звітували райхскомісару Еріху Коху, що на Волині залишилося тільки два райони, вільні від «банд», тобто українських збройних формувань. Окупаційна адміністрація почала проводити великі антипартизанські операції за участю бронетехніки й літаків. Наприкінці квітня в райони Березне, Людвипіль, Мізоч, Острог, Шумськ і Кременець було перекинуто німецьку дивізію для боротьби з УПА. Каральні акції нацистів виявилися малодієвими. Якщо у березні підрозділи УПА лише 8 разів нападали на німецькі економічні об'єкти, то у квітні було вже 57 нападів, а в травні – 70.

На нараді в Рівному 5 червня 1943 року за участю нацистського міністра окупованих східних земель Альфреда Розенберга окупаційний керівник Волині та Поділля Гайнріх Шене доповідав, що його адміністрації «українські націоналісти завдають більше труднощів, ніж більшовицькі банди» [2, с. 157]. Наприклад, у червні 1943 року група повстанців напала на німецький відділ СС, який забирав у населення Кобринщини худобу. Під час сутички було вбито 15 німців та 10 важко поранено. Здобуто багато зброї та амуніції, а селянам повернуто понад 100 голів худоби. Повстанці активно нарощували важке озброєння своїх відділів. Курені мали власні обози, легкі гармати, станкові кулемети та протитанкові гвинтівки. Влітку 1943 року на озброєнні загону ім. Богуна навіть були дві саморобні танкетки [4, с. 49].

У другій половині літа 1943 р. закінчився організаційний період створення УПА. Структура армії у процесі росту набула певних сталих форм – сотні, курені, загони, групи. Розпочався новий – державотворчий – період діяльності УПА, який Я. Антонюк порівнює з військово-адміністративною діяльністю Війська Запорозького часів національно-визвольної війни середини XVII ст. (полковий адміністративний устрій тощо) [1, с. 176].

Зі зростанням чисельності УПА постала гостра потреба в підготовці власних старшинських кадрів. З цією метою влітку та восени 1943 р. було організовано формальні старшинські школи. У липні в масштабах вишкільної сотні під керівництвом поручника Лева Криська – «Гориня» виникла старшинська (юнацька) школа «Дружинники». Вона діяла при Головному штабі УПА, виконуючи одночасно функції внутрішнього кільця його охорони. Зовнішнє кільце охорони почергово забезпечували загони групи «Заграва». Школа разом зі штабом базувалася на лісових хуторах Степаньського району, іноді змінюючи місце перебування, коли з'являлася загроза з німецького боку. Після завершення чотиримісячного курсу старшинського вишколу та іспитів у грудні 1943 року школа припинила свою роботу.

Одночасно з першою школою у жовтні було започатковано другу старшинську (юнацьку) школу «Лісові чорти» під керівництвом поручника Федора Польового – «Поля». Вона працювала за скороченим курсом і закінчила роботу в січні 1944 року. Майно школи, частину викладачів та курсантів було переведено в Карпати, де організувалася третя старшинська школа «Олені».

Через брак кваліфікованих підстаршинських кадрів у другій половині 1943 року при всіх групах УПА (крім групи «Тютюнник») діяли від однієї до трьох підстаршинських шкіл. Зокрема, восени дві школи під назвами «Хорти» і «Везувій» функціонували при групі «Заграва». Відомо про діяльність у групі «Богун» школи «Північ». У групі «Турів» школи діяли при всіх трьох загонах [1, с. 182].

Отже, Українська Повстанська Армія виникла як форма протесту проти гітлерівської окупації, захисту українського народу від свавілля окупантів. Епіцентром розгортання її боротьби, формування бойових підрозділів стала Волинь, де було створено базу підготовки старшинських кадрів, центри планування воєнних операцій та їх успішне проведення, структурні підрозділи УПА. Армія також стала потужною державотворчою основою.

Джерела і література

1. Антонюк Я. Український визвольний рух у постатях керівників. Волинська та Брестська області (1930–1955) [Текст]. Львів ; Торонто : Літопис УПА, 2014. 1069 с. : іл. (Літопис УПА. Бібліотека ; т. 13).
2. Війна і міф. Невідома Друга світова / За заг. ред. О. Зінченка, В. Вятровича, М. Майорова. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 272 с.
3. Льюшин І. Українська повстанська армія і Армія Крайова : протистояння в Західній Україні (1939–1945 рр.). Київ: Києво-Могилян. акад. 2009. 399 с.
4. Короткий нарис діяльності УПА та її заплілля на ПЗУЗ і в прилеглих регіонах у 1943–1946 рр. *Український визвольний рух: наук. зб.* Львів, 2006. Збірник 8. С. 164–224.

УДК 338.45:687/89:305(47+57) «1970/1980»

Аліна Сіренко

**(Науковий керівник: проф. Бабенко Л. Л.
(Полтава))**

РАДЯНСЬКА МОДНА ІНДУСТРІЯ УКРАЇНИ 1940–1960-Х РР. У КОНТЕКСТІ РАДЯНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті аналізуються особливості партійно-державної політики аспекту радянської економіки в галузі легкої промисловості. Здійснюється спроба соціально-економічної характеристики легкої промисловості СРСР в означений період. Визначаються аспекти індустрії моди та гендерні аспекти її реалізації.

Ключові слова: гендерна політика, легка промисловість, галузевість, економіка, індустрія моди.